

1

Begin voorjaar 1574

Als ik langs de Pieterskerk loop, moet ik altijd aan dat pasgeboren meisje denken dat daar elfenhalf jaar geleden is gevonden. Ze lag in een dekentje gewikkeld in een biechtstoel. Op het dekentje was een briefje gespeld.

Dit kind heet Bregje.

Ze is gedoopt en op Remigiusdag geboren.

Bewaar dit briefje voor als ooit iemand haar nog komt halen.

Hoe ik wist wat er op dat briefje stond? Ik had het zelf gezien. Ik wist precies waar Moeder en de meesters alles bewaarden over de kinderen die ooit zijn gevonden, en ik ben gaan kijken. In de nette kamer, in de grote dichte kast, staan alle spullen die de kinderen bij zich hadden toen ze hier kwamen. Er zijn ook dikke boeken over de kinderen die zijn ‘ingenomen’. Ingenomen betekent dat ze hier zijn opgevangen en dus voortaan in het weeshuis kwamen wonen. Sommige kinderen zijn ergens gevonden. Anderen zijn gebracht.

De meesters zijn deftige mannen die elke week, meestal op zaterdag, met elkaar komen praten over ons en over geld. Ze schrijven in de boeken welke kinderen zijn binnengekomen of weer zijn vertrokken en hoeveel geld ze aan ons hebben uitgegeven. Ze krijgen geld van de stad zodat ze voor ons kunnen zorgen, en ze moeten daarom alles goed bijhouden. Ik mag

niet in hun kamer komen, ook niet als de meesters weer weg zijn. Dat is de belangrijkste reden waarom ik er juist wel af en toe naartoe ga. Ik glip naar binnen als niemand door de gang loopt. Ik bekijk de boeken in de kast en de spulletjes van de vondelingen. Ik loop langs de grote tafel waar altijd een mooi gesteven laken overheen ligt. Met mijn hand glij ik eroverheen tot ik bij de tinnen kannen uitkom die in het midden staan.

De eerste paar keren durfde ik zo'n kan niet te pakken. Tin is kostbaar. Toen ik het een keer wel durfde en ik net deed of ik er dure wijn uit dronk, kwam Moeder binnen. Ze keek niet kwaad en gaf me geen klap. Dat doet ze al jaren niet meer, want ze weet ondertussen dat ik me daar toch niets van aantrek, zelfs niet als mijn wang nog twee dagen nagloeit. Ze heeft stevige handen en gespierde armen, dat heb ik wel gemerkt. Maar ook al slaat ze me niet meer, ze probeert me weer op het juiste pad te krijgen door andere straffen te geven. Zo schudt ze bijvoorbeeld afkeurend haar hoofd en zegt dan dat ik geen avondmaaltijd krijg. Ik ben een verloren zaak, dat is de boodschap. Dat ik de klonterige pap moet missen, of de soep van grauwe erwten, vind ik niet zo erg. Ik ben ondertussen gewend aan honger. Maar als ze me zo aankijkt... dan denk ik weer aan dat meisje in de kerk. Keek haar eigen moeder ook op die manier naar haar? Wist haar moeder dat het toch niks zou worden met haar? Kun je dat al aan een zuigeling zien?

Broeder Lucas zegt dat vondelingen door God gezonden zijn om ooit iets speciaals te doen voor de mensen. Dat moeders met pijn in hun hart hun kindjes weggeven, juist omdat ze zo bijzonder zijn. Broeder Lucas is grappig. Hij draagt een pij en zijn haar zit gek omdat broeders niet ijdel mogen zijn, maar hij heeft ogen waarin je grapjes kunt ontdekken. Hij vertelt verhalen waar ik niets van geloof, maar ik ben altijd blij als

hij langskomt. Hij kijkt me nooit aan met die minachtende blik, ook niet als Moeder hem vertelt wat ik nou weer heb uitgespookt.

Hoelang heeft dat meisje achter het gordijn in die biechtstoel gelegen voor ze werd gevonden? Een paar uur? Een halve dag? Een hele nacht? Kunnen pasgeboren zuigelingen zich al verbazen over iets wat ze niet begrijpen? Want er valt niet veel te snappen van een moeder die een kind wegdoet. Zou het meisje broers en zussen hebben die wel thuis mochten blijven wonen?

Soms is die ene mond van dat ene nieuwe kindje er net een te veel, vertelde broeder Lucas me eens. Dat vond ik een logischer verhaal dan zijn verzinsel over dat vondelingen door God gezonden zijn. Niks God. Sommige kinderen zijn gewoon een last. Misschien is er iets mis met ze. Misschien staan de oogjes scheef, of huilt het te hard. Misschien is zo'n kind inderdaad gewoon een mond te veel. Veel mensen hebben het zwaar, zegt broeder Lucas weleens. Het gaat al een tijdje niet goed met de lakenhandel. Vroeger was er veel geld in Leiden, maar tegenwoordig is er armoede. Als je een snee brood met te veel kinderen moet delen, dan krijgt iedereen slechts een kruimel. Van een kruimel kun je niet leven.

In het inneemboek staat wanneer dat meisje is gevonden. Op 8 oktober. En Remigiusdag is 1 oktober. Welke moeder heeft dat kind een hele week bij zich gehouden en gevoed om het daarna toch weg te doen? Heeft haar vader het meisje naar de kerk gebracht om te laten dopen? Waar kwamen ze vandaan? Misschien niet eens uit Leiden, zegt broeder Lucas, want dan zou iedereen al van het kindje hebben geweten zelfs voordat het was geboren. Je legt je kind meestal niet te vondeling in de stad waar je woont, want het is eigenlijk strafbaar. Toch moet

iemand ze hebben geholpen, zegt broeder Lucas, want arme mensen kunnen vaak niet van die mooie briefjes schrijven.

‘Wie helpt ze dan?’ vroeg ik een keer.

Broeder Lucas gaf me een knipoog en zei: ‘Mensen zoals ik. En misschien later mensen zoals jij. Mensen die kunnen schrijven en een geschenk van de hemel kunnen herkennen.’

Ik kan inderdaad lezen en schrijven. Dat leren we in het weeshuis. Elke ochtend krijgen we les, tot we oud genoeg zijn om ergens in dienst te gaan. Ik vind de lessen lezen en schrijven het leukst. We leren ook spinnen, weven, breien en naaien. Ik ben daar heel erg goed in. Soms vragen de anderen of ik stiekem hun werk wil afmaken, omdat ik veel netter werk dan zij.

Je mag van geluk spreken dat je in het weeshuis terecht bent gekomen, zegt broeder Lucas. Hier heb je drie maaltijden per dag, onderwijs en onderdak. Misschien heeft hij gelijk. Maar misschien ook niet.

Zou de moeder van dat meisje haar ooit nog terug willen? Zou ze dan moeten vertellen wat er op dat briefje stond, als bewijs dat het kindje van haar was? En zou ze dan het dekentje moeten aanwijzen waarin ze haar kind had gewikkeld? Zou die moeder dezelfde grijsblauwe ogen hebben als het meisje? En hoe zou ze dan met die ogen naar dat meisje kijken, dat ondertussen al elfenhalf jaar ouder is? Net als Moeder naar haar kijkt? Of zou ze glimlachen en het meisje vastpakken en heel lang vasthouden om zo al die tijd in te halen?

Ik ben dat kindje van toen, en ik ben dus het meisje van nu. Ik ben Bregje. Ik ben een vondeling. Ik woon in het weeshuis. Ik ben niet gewild.

2

Ik wist dat ik me niet moest laten zien in de eetzaal. Als Moeder eenmaal heeft gezegd dat je voor straf geen eten krijgt, dan verandert ze niet van gedachte. Jammer, want ik rook gebakken spek. Dat krijgen we bijna nooit. Ik kneep mijn neus dicht terwijl ik door de gangen liep. Als je het niet ruikt, vergeet je bijna dat je het wilt hebben. Ik glipte de achterdeur uit en liep naar buiten, via het pad en de modderpoel waar het nieuwe, nu nog kleine varken woont. Hij wordt het spek van volgend jaar. Daar wilde ik eigenlijk niet te lang over nadenken. Ik liep nog iets verder, naar de hooiberg. We hebben ook een koe. Hij, nee zij natuurlijk, eet dat hooi als er in de winter niet genoeg vers gras is.

Hooi kriebelt. Maar het is warm en als je je diep genoeg ingraaft, vindt niemand je. Ik zou hier 's nachts wel willen slapen, maar dat zou Moeder nooit goedvinden. Ze komt ons altijd tellen voor het licht uitgaat. Niet dat er veel te tellen valt. We zijn met steeds minder. Zodra het kan worden we ondergebracht bij een familie waar we in de leer kunnen. Moeder wil ons allemaal onder de pannen hebben voordat de Spanjaarden weer voor de poort staan. Dan hebben we in elk geval allemaal werk en inkomen en dan heeft zij minder zorgen.

‘Psst.’

Alleen al aan het gesis herkende ik wie er bij de hooiberg stond. Adriaan.

‘Waar zit je?’ vroeg hij.

Ik duwde het hooi opzij en stak mijn hoofd naar buiten.

Adriaan keek me met een triomfantelijke blik aan. ‘Je boft,’ zei hij. ‘Er bleef wat over. Ze hadden er niet aan gedacht dat Cor vanochtend al naar zijn pleeggezin is vertrokken. Toen Moeder even niet keek heb ik wat voor je mee kunnen grissen. Het spijt me zeer, maar ik heb het wel in mijn zak moeten verstoppert. Er zit wat stof op.’

Heel voorzichtig haalde hij een snee brood tevoorschijn en een klein stukje spek. Het water liep bijna mijn mond uit. Ik klom de hooiberg uit en hield mijn uitgestrekte hand voor Adriaans gezicht.

‘Zweer op je leven en op dit voedsel dat we elkaar nooit zullen vergeten,’ zei hij plechtig.

Ik barstte in lachen uit, want het was niks voor Adriaan om zo serieus te klinken. Hij lachte niet mee.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg ik, terwijl ik mijn hand weer liet zakken.

‘Moeder had een vervelende verrassing voor me,’ zei hij zachtjes. ‘Ik moet naar Wouter van Noorden en zijn vrouw. Ik word de nieuwe Harmen.’

Het spek was ik meteen vergeten. ‘O, nee. Wanneer moet je gaan?’

‘Morgenochtend. Moeder heeft al een wambuis en nieuwe schoenen klaargelegd om mee te nemen.’

Dat was inderdaad slecht nieuws. Wouter was een van de rattenvangers in de stad. Zijn zoon Harmen was een paar weken geleden gestorven. Hoe precies wist niemand. Cornelis – wij noemen hem Cor – wist zeker dat Wouter hem in een dronken bui had doodgemept. Maar Moeder was boos geworden toen ze dat hoorde. Blijkbaar was Harmen een

hele tijd ziek geweest. Hij hoestte de longen uit zijn lijf, tot hij geen adem meer overhad, zei Moeder. Een akelige dood. Harmens moeder was ontroostbaar, zei Moeder. En als ze nog een keer van die onzin hoorde... Cor had daarna zijn mond gehouden. Het verhaal van Moeder leek eigenlijk wel iets geloofwaardiger. Wouter ziet eruit alsof hij nog niet de kracht heeft om een vlieg dood te slaan. Je kunt hem vaak heel vroeg in de ochtend en laat op de avond door de stad zien lopen. Het puntje van zijn neus wijst altijd naar de grond. In zijn handen heeft hij een plank en een stok. Daarmee slaat hij de ratten dood. Vlak achter zijn voeten loopt zijn hond. Een mager en krom scharminkel. Hij lijkt een beetje op zijn baas.

Ik leunde tegen de hooiberg en liet me zakken tot ik op de grond zat. Adriaan ging naast me zitten en gaf me het eten. Ik pakte het aan en stak een stukje brood in mijn mond. Ineens realiseerde ik me dat hij de eed verder was vergeten.

‘Ik zweer op dit eten en mijn leven dat we elkaar nooit zullen vergeten,’ zei ik met mijn mond vol. ‘Maar zo ver ga je nou ook weer niet. Wouter woont acht straten verder. Word jij dan ook rattenvanger?’

Adriaan zuchtte. Ik wist dat hij had gehoopt op een andere plek, bij een schoenmaker of mandenmaker. Wezen en vondelingen kunnen hopen, maar niet kiezen. Dat bleek maar weer.

‘Je zult wel altijd werk hebben,’ zei ik bemoedigend. Ik knabbelde aan het spek en probeerde er op die manier zo lang mogelijk mee te doen.

Adriaan haalde zijn schouders op, maar hij knikte ook. We wisten allebei dat het voor veel mensen niet zo gemakkelijk meer was om werk te vinden. De handel in stoffen lag bijna helemaal stil. Leiden was pasgeleden ook een tijdje door de Spanjaarden belegerd. Die sukkels bleven voor de stad liggen

zodat niemand er nog in of uit kon. Zo probeerden ze ons uit te hongeren, maar wij zijn niet gek in Leiden. We hadden genoeg voorraad opgebouwd om het een hele tijd uit te houden. Ineens waren ze trouwens weg, die Spanjaarden. Ze moesten even ergens anders vechten. Moeder denkt dat ze terugkomen, daarom wil ze ons nu allemaal bij een gezin onderbrengen. Maar Cor had gehoord dat verder bijna niemand dat gelooft. Iedereen denkt dat de spanjolen geen zin meer hebben in Leiden. We zijn een te lastige tegenstander. Ik hoop dat ze gelijk hebben, want de voorraadkelders zijn nu een stuk minder vol dan toen. Waar zou Moeder mij willen onderbrengen? Ze had er nog niets over gezegd. Ik hoopte dat ik bij aardige mensen terecht zou komen. Ergens waar ik iets leuks kan doen. Ik lag er eerlijk gezegd weleens wakker van. Maar dat had helemaal geen zin, dat wist ik ook wel.

‘Het is belangrijk werk,’ zei ik ook nog. ‘Die ratten vreten alles op. En ze piesen overal.’

Adriaan trok een gek gezicht. ‘Het gaat me niet eens om dat werk. Het gaat me om dat bed. En dat huis. Ze zeggen dat Harmen er nog rondspookt.’

‘Hij is netjes begraven, toch?’

De broeders regelen alle begrafenissen. Broeder Lucas doet dat ook. Ze bidden altijd voor de ziel van de dode.

‘De broeders hebben hem naar de poort van de hemel gestuurd,’ zei ik.

Adriaan bleef somber kijken.

‘Jullie moeten naar binnen! Moeder roept!’ In de verte stond de jongste van ons, kleine Trijntje, te schreeuwen en met haar arm te zwaaien.

Traag als een oude man hees Adriaan zich overeind. Trijntje

holde al vooruit, terug naar het huis.

In de deuropening stond Moeder met haar armen in haar zij. Ze bekeek ons met samengeknepen ogen. ‘Waar waren jullie?’ vroeg ze.

Het was zo’n vraag waar je aan hoort dat ze niet echt een antwoord verwachtte. Inderdaad, ze praatte meteen door.

‘Je moet je spullen nu al pakken, Adriaan. Wouter wil vanavond een paar vallen zetten en daar kan hij je hulp goed bij gebruiken. Hij stond net aan de poort en wil dat je zo snel mogelijk naar zijn huis gaat.’

Adriaan zei niks, maar sjokte naar binnen. Zijn schouders hingen ineens veel lager. Hij begon nu al op Wouter en zijn hond te lijken.

Moeder bekeek me van top tot teen, of eigenlijk andersom, van teen tot top. Ineens werden haar ogen zo groot en zo dof als tinnen borden en trok ze een spriet hooi onder de rand van mijn mutsje vandaan.

‘O, Here God,’ zei ze op wanhopige toon, zoals ze dat altijd doet als iets haar van streek maakt. ‘Zo, zo, zo, zo. Nou, het is maar goed dat Adriaan ergens is geplaatst, voordat de boel verder uit de hand loopt.’

Ze draaide zich om en liep ook naar binnen, voordat ik me kon verdedigen tegen een beschuldiging die ik eigenlijk ook niet wilde begrijpen.